

N.S.Əliyeva  
i.ü.f.d, b.m., Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti  
ORCID 0000-0001-5845-8565  
nigar.aliyeva@azmiu.edu.az  
S.H.Səmədova  
magistrant, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti  
semedovasafura9@gmail.com

Məqalə redaksiyaya daxil olub 01.12.2025

The article was received by editorial board on 01.12.2025

Статья принята к печати 01.12.2025

## LİZİNQ BAZARINDA SIĞORTA MEXANİZMLƏRİ VƏ RİSKLƏRİN İDARƏ OLUNMASI

### Xülasə

*Lizing bazarında sığorta mexanizmləri və risklərin idarə olunması maliyyə təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və iqtisadi sabitliyin qorunması baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Lizing əməliyyatları prosesində müxtəlif risklər- bazar, maliyyə və hüquqi riskləri- meydana çıxır. Bu risklər əsasən lizing obyektinin zədələnməsi, müştərinin öhtəliklərini yerinə yetirməməsi və iqtisadi dəyişikliklər kimi hallarda yaranı bilər. Belə situasiyalarda sığorta lizing verənin, həm də alanın maraqlarını qoruyan ən effektiv vasitə hesab olunur, məhz buna görə də lizing sektorunda onların tətbiqi zəruridir.*

*Sığorta lizing predmetinin təhlükəsizliyini təmin edir, tərəflər arasında inamı artırır və maliyyə sabitliyinə töhfə verir. Lizing şirkətləri risklərin qarşısını almaq məqsədilə sığorta qurumları ilə əməkdaşlıq edir, müştərilərin maliyyə imkanlarını əvvəlcədən analiz edir və mümkün itkilərin qarşısı üçün ehtiyat mexanizmləri formalaşdırır.*

*Azərbaycanda lizing bazarında rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi və beynəlxalq təcrübədən yararlanma risklərin daha effektiv idarə edilməsinə imkan verir. Bu yanaşma lizing sektorunun inkişafını təşviq edir və ölkənin ümumi iqtisadi sabitliyinə müsbət təsir göstərir.*

**Açar sözlər:** *lizing, sığorta mexanizmləri, risklərin idarə olunması, maliyyə sabitliyi, rəqəmsallaşma, beynəlxalq təcrübə, iqtisadi təhlükəsizlik.*

### GİRİŞ

Müasir maliyyə-kredit sistemi çərçivəsində lizing, icarə və kredit elementlərini birləşdirən xüsusi bir maliyyələşmə növü kimi səciyyələnir. Onun iqtisadi mahiyyəti əsas vasitələrin əldə edilməsinə xidmət edən. Uzun müddətli istifadə imkanı verən və müqavilə şərtlərinə uyğun olaraq mülkiyyət hüququnun sonrakı transferini nəzərdə tutan icarə müqaviləsi ilə eyniyyət təşkil edir. Lizing əməliyyatları üç əsas tərəf arasında münasibətləri əhatə edir: lizing verən (maliyyəçi), lizing alan (icarəçi) və satıcı (əmlakın təhçizatçısı). Bu münasibətlər kompleks mülki qanunvericiliklə tənzimləni və xüsusi investisiya vasitəsi funksiyasını yerinə yetirir.

Lizingin nəzəri təsnifatında iki fundamental forma müəyyən edilir: maliyyə və əməliyyat lizingi.

Maliyyə lizingi zamanı razılaşma müddəti aktivin faydalı istifadə müddətinə uyğun gəlir və ödənişlər nəticəsində əmlakın tam dəyəri amortizasiya olunur. Bu halda müqavilə başa çatdıqda əmlakın mülkiyyətinin lizing alanın sahibliyinə keçmə ehtimalı yüksəkdir.

Əməliyyat lizingi isə əksinə, qısa müddətli dövrü əhatə edir, əmlakın dəyərində yalnız bir hissəsini bağlayır və lizing verən tərəfin aktivləri yenidən icarəyə vermək riski qalır. Bu əsas növlərdən başqa, beynəlxalq və geri lizing kimi müxtəlif variyasiyalar da mövcuddur.

Lizinqin milli iqtisadiyyatdakı töhfəsi çoxşaxəli xarakter daşıyır. İlk növbədə, bu maliyyə aləti bank kreditlərini nisbətən daha çevik və sərfəli şərtlər təklif etməklə biznes subyektlərinə imkanlar yaradır. İkinci olaraq, lizinq xüsusilə Kiçik və Orta Sahibkarlığın (KOS) təşviqinə xidmət edir, çünki böyük ilkin kapital qoyuluşu tələbi olmadan müasir texnologiyalara və avadanlıqlara çıxışı reallaşdırır. Üçüncüsü, əsas vasitələrin lizinq yolu ilə yenilənməsi sürətləndirilir; bu amil isə istehsalat səmərəliliyinə və bazar rəqabət qabiliyyətinə birbaşa müsbət təsir göstərir. Beləliklə, lizinq resusların düzgün paylanmasını təmin edən və investisiya aktivliyini dəstəkləyən əsas iqtisadi stimullaşdırıcı mexanizmdir.

### **Lizinq münasibətləri və əməliyyat riskliyinin nəzəri-metodoloji əsasları**

Lizinq müasir maliyyələşdirmə mexanizmləri içərisində icarə və kredit elementlərini strateji şəkildə birləşdirən xüsusi bir alət kimi təhlil edilir və maliyyə-hüquqi xarakter daşıyır. Bu müqavilənin iqtisadi mahiyyəti, əsas vasitələrin mülkiyyət hüququnu əldə etmədən uzun müddətə istifadə imkanını təmin etməklə müəssisələrə kapital xərclərini optimallaşdırmağa şərait yaradır. Lizinq təsnifatında iki əsas kateqoriya fərqləndirilir:

- maliyyə lizinqi (aktivin dəyərinin tam amortizasiyasını və sonradan mülkiyyətə keçidi nəzərdə tutur);
- əməliyyat lizinqi (qısa müddətli istifadəyə yönəlir və riskin lizinq verəndə qalması ilə səciyyələnir).

Lizinqin milli iqtisadiyyatda töhfəsi hədsiz vacibdir; o, sahibkarlıq subyektlərinin, xüsusilə də Kiçik və Orta sahibkarlığın (KOS) inkişafını dəstəkləyir, mühasibat uçotu və vergi güzəştləri sayəsində investisiya fəallığını artırır. Nəticədə, lizinq əsas fondların yenilənməsinin sürətləndirərək ölkə iqtisadiyyatının ümumi rəqabət qabiliyyətinin artmasına müsbət təsir göstərir.

Lizinq əməliyyatları bazarda müəyyən hüquqi statusa və funksional öhdəliklərə malik olan subyektlər arasında formalaşan əlaqələr sistemidir. Bu sistemin mərkəzində üç fundamental iştirakçı dayanır:

1. lizinq verən (əmlakın mülkiyyətçisi və maliyyəçi);
2. lizinq alan (obyekti istifadə edən icarəçi);
3. satıcı (lizinq əmlakının tədarükçüsü).

Bu münasibətlərin hüquqi bazası iki ayrı müqavilə vasitəsilə təmin edilir: lizinq verənlə satıcı arasında obyektin alqı-satqısı müqaviləsi və lizinq verənlə lizinq alan arasında əsas lizinq müqaviləsi. Sistemin risklərə qarşı dayanıqlığını artırmaq məqsədilə prosesə bir sıra köməkçi tərəflər də cəlb olunur. Bu köməkçi subyektlər sırasına maliyyələşməni təmin edən kredit təşkilatları, habelə kredit və əmlakla bağlı riskləri öz üzərinə götürən sığorta şirkətləri daxildir. Sığorta mexanizmlərinin erkən integrasiyası maliyyəçinin (lizinq verənin) maraqlarını qoruyaraq, bütün lizinq zəncirinin etibarlılığını əhəmiyyətli dərəcədə yüksəldir.

Lizinq münasibətlərinin subyektlərarası çoxpilləli quruluşu və müqavilələrin uzun müddəti bu əməliyyatların riskliyini zəruri edir. Risk maliyyəçinin (lizinq verənin) gözlənilməz hadisələr nəticəsində itkilərlə üzləşmə ehtimalı kimi müəyyən edilir. Risklərin idarə olunması üçün onların mənbəyinə görə dəqiq təsnifatı fundamental əməliyyat kəsb edir.

Əsas risk qrupları

➤ Kredit Riski (Deolt Riski)-dir; bu, lizinq alanın öz öhdəliklərini ( ödəniş cədvəlini) icra edə bilməməsi ehtimalını ifadə edir və lizinq alanın maliyyə sabitliyindən asılıdır.

➤ Növbəti mühüm qrup Əməliyyat Riski adlanır. Bu risk, daxili nəzarət mexanizmlərindəki qüsurlar, personalın səhv fəaliyyəti, yaxud informasiya sistemlərinin nasazlığı səbəbindən yaranan zərərləri əhatə edir.

➤ Həmçinin, lizinq bazarı Bazar Riskləri ilə sıx əlaqəlidir. Bazar riskərinə faiz dərəcələrindəki kəskin dəyişikliklər, valyuta məzənnələrinin qeyri-sabitliyi, eləcə də lizinq obyektinin qalıq dəyərinin gözlənilməz azalması (residual value risk) daxildir.

➤ Dördüncü və sonuncu əsas kateqoriya Hüquqi Risklər-dir. Bu, risklər qanunvericilik bazasında baş verən dəyişikliklər, müqavilə şərtlərinin qeyri-dəqiq interpretasiyası və ya əmlakın mülkiyyətinə dair yaranan məhkəmə mübahisələri nəticəsində meydana çıxır. Lizinq əməliyyatlarının səmərəliliyi məhz bu risklərin kompleks şəkildə təhlil edilməsi və idarə olunmasından birbaşa asılıdır.

Yaranan risklərin səmərəli idarə edilməsinin ilkin şərti onların nəzəri əsaslara söykənən dəqiq qiymətləndirilməsidir. Risk qiymətləndirilməsi prosesi kəmiyyət və keyfiyyət metodları üzərində qurulur. Kəmiyyət yanaşmasında əsasən Dəyər Risk Altında (Value-at-Risk, VaR) kimi modellərdən istifadə olunur ki, bu da müəyyən bir dövr üçün maksimal maliyyə itkisinin həcmi proqnozlaşdırmağa imkan verir. Digər fundamental metod Skoring sistemləridir; bu modellər lizinq alanların tarixi maliyyə məlumatlarına əsaslanaraq defolt ehtimalını statistik olaraq qiymətləndirir. Bundan əlavə, lizinq risklərinin ölçülməsinə Kapitala Düzəliş Edilmiş Gəlir (RAROC) kimi nəzəriyyələr də tətbiq olunur, bu da risklərin qəbul edilə bilən həddini gəlirlik potensialı ilə əlaqələndirir. Nəticədə, bu nəzəri konsepsiyalar sığorta tərəflərinin müəyyənləşdirilməsində və lizinq şirkətinin ümumi risk portfelinin idarə olunmasında həlledici rol oynayır.

### **Lizinq riskinin minimuma endirmədə sığorta mexanizmlərinin rolu**

Lizinq əməliyyatlarının uzunmüddətli olması və yüksək risk dərəcəsi sığortanın bu prosesdəki əsas rolunu şərtləndirir. Sığorta mexanizmi lizinq verən tərəf üçün maliyyə təhlükəsizliyini təmin edən vacib bir alətdir; o, risklərin doğulduğu maliyyə itkilərini sığortaçıya transfer etməyə imkan verir. Bu transfer lizinq verənin kapital dayanıqlığını qoruyur, gözlənilməz zərərlərin qarşısını alır və nəticədə lizinq portfelinin etibarlılıq səviyyəsini yüksəldir. Həmçinin, sığorta lizinq alan üçün də müəyyən zəmanət rolunu oynayır, belə ki, obyektə fiziki zərər dəydikdə onun böyük maliyyə yükü altında düşməsinin qarşısı alınır. Sığortanın sistemə inteqrasiyası tərəflərarası qarşılıqlı etimadı artırır və əməliyyatların daha stabil mühitdə həyata keçirilməsinə töhfə verir.

Lizinq prosesində sığortanın əhəmiyyəti lizinqə xas olan müxtəlif risklərin neytrallaşdırılması üçün xüsusi sığorta məhsullarının tətbiqini tələb edir. Ən vacib sığorta növü Lizinq Əmlakının Fiziki Zərər Sığortasıdır; bu, əmlakın (məsələn, nəqliyyat, istehsal avadanlıqları) təbii fəlakət, yanğın, qəza və ya üçüncü tərəflərin hərəkətləri nəticəsində yaranan fiziki itkisi və ədələnməsi kompensasiya edir. İkinci əsas istiqamət Lizinq Verənin Kredit Riskinin Sığortasıdır. Bu məhsul lizinq alanın gözlənilməz ödəmə qabiliyyətinin itməsi və ya defolt etməsi səbəbindən lizinq verənin maliyyə itkilərini qarşılayır. Bundan əlavə, lizinq obyektini vasitəsilə üçüncü şəxslərə dəyən zərərlərlə bağlı hüquqi öhdəlikləri əhatə edən Məsuliyyət Sığortası da istifadə edilir. Sığorta məhsulunun seçimi lizinq müqaviləsinin formatından, aktivin xarakteristikasından və ölkədəki normativ tələblərdən asılı olaraq fərqlənir.

Lizinq əməliyyatlarında müxtəlif sığorta növlərinin tətbiqi xüsusi hüquqi çərçivə ilə tənzimlənməsini tələb edir. Sığorta ilə bağlı bütün şərtlər lizinq müqaviləsinin müəyyənedici hissəsini təşkil etməlidir. Normativ-hüquqi baza adətən lizinq obyektinin sığortalanmasını məcburi tələb kimi irəli sürür, çünki lizinq verən (mülkiyyətçi) öz investisiya maraqlarını qorumağa çalışır. Müqavilə sığorta hadisəsi baş verdikdə ödənişlərin kimə yönəldəcəyini (adətən lizinq verənə) və sığorta müddətinin lizinq müddətinə uyğun gəlməsini aydın şəkildə müəyyən etməlidir. Beynəlxalq standartlar sığorta öhdəliklərinin lizinq alan tərəfindən pozulması halında, maliyyəçiyə müqaviləni ləvğ etmək hüququ verir. Belə ki hüquqi tənzimləmənin şəffaf təşkili sığorta hadisəsi baş verdikdə yaranan hüquqi mübahisələrin və tərəflərarası anlaşmazlıqların qarşısını almaq üçün əsasdır.

Lizinq əməliyyatlarının hüquqi və maliyyə təhlükəsizliyi təmin etmək məqsədilə dünya bazarlarında tətbiq edilən qabaqcıl təcrübələr mühüm əhəmiyyət daşıyır. ABŞ və Qərbi Avropanın inkişaf etmiş lizinq bazarlarında sığortaçılar və lizinq şirkətləri arasında yüksək səviyyəli institusional inteqrasiya müşahidə olunur. Bu bazarlar adətən obyektin fiziki zərərindən əlavə, lizinq ödənişlərinin itirilməsi (Loss of Rental Income) riskini də əhatə edən “Bütün Riskli Sığorta” (All Risks) məhsulunu standartlaşdırıblar. Qərb təcrübəsində geniş yayılmış digər bir alət “Çərçivə Siyasəti” (Master Polic)-dir; bu, lizinq verənə bütün lizinq portfelini vahid, daha əlverişli şərtlərə sığortalamaq imkanı verir. Bu cür innovativ təcrübələr göstərir ki, lizinq bazarının dayanıqlığı birbaşa sığorta məhsullarının ixtisaslaşması və risk profilinə uyğun kompleks həllər təklif etməsindən asılıdır. Milli lizinq bazarlarının təkmilləşdirilməsi məhz bu beynəlxalq strategiyaların öyrənilməsi və yerli şərtlərə uyğunlaşdırılması ilə mümkün ola bilər.

### **Lizinq bazarında risk idarəetməsinin müasir strategiyaları**

Lizinq bazarında risklərin idarə olunması (RİO) artıq təkcə sığorta mexanizmləri ilə məhdudlaşmır, əksinə kompleks və proaktiv bir sistem tələb edir. Lizinq şirkətləri səmərəli RİO

sistemi qurmaq üçün müxtəlif nəzəri və praktik metodlardan istifadə edirlər. Bu metodlar risklərin müəyyənləşdirilməsi, qiymətləndirilməsi və monitorinqini əhatə edir. Qiymətləndirmə modelləri arasında daxili skoring sistemləri və stress-testləri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Stress-testlər bazar şərtlərinin kəskin pisləşməsi zamanı lizinq portfelinin potensial zərərlərini simulyasiya etməyə imkan verir. Kompleks idarəetmə, bütün risk kateqoriyalarını (kredit, bazar, əməliyyat) əhatə edən vahid bir çərçivənin tətbiqini nəzərdə tutur.

Risk qiymətləndirməsi və modelləşməsindən sonra, lizinq şirkətləri aktiv idarəetmə məqsədilə dörd fundamental strategiyayı tətbiq edirlər.

- Birinci yanaşma risk aradan qaldırılmasıdır; bu, portfelin bütövlüyü üçün kritik təhlükə yaradan yüksək riskli müştəri segmentləri və ya aktiv siniflər ilə əməliyyat aparmaqdan tamamilə imtina etmək deməkdir.

- İkinci strateji addım riskin minimuma endirilməsidir; bu, təminat (girov) dərəcəsinin gücləndirilməsi, müştərinin maliyyə vəziyyətinin davamlı monitorinqini və ya müqavilə şərtlərinin yumuşaldılması yolu ilə zərərin potensial həcmi azalmağa yönəlib.

- Üçüncüsü, riskin ötürülməsi (Transfer) strategiyası mövcuddur; bu mexanizm vasitəsilə maliyyə və sığorta alətlərindən (o cümlədən forfeytinq və sığorta müqavilələri) istifadə etməklə risklər kənar tərəflərə transfer edilir.

- Nəhayət, dördüncü strategiya riskin saxlanmasıdır; bu, kiçik və gözlənilən riskləri şirkətin öz ehtiyatları hesabına qarşılamaqla idarə etməkdir.

Müasir dövrdə lizinq risklərinin idarə olunması prosesi rəqəmsal texnologiyalar və FinTech hələri sayəsində köklü şəkildə dəyişir. Böyük Məlumatların Təhlili və süni intellekt alqoritmləri kredit risklərinin qiymətləndirilməsini əhəmiyyətli dərəcədə sürətləndirməyə və dəqiqləşdirməyə imkan verir. Maşın öyrənməsi modelləri ənənəvi skoring sistemlərindən daha qısa müddətdə müştərinin defolt ehtimalını proqnozlaşdıraraq qərar qəbulunu yaxşılaşdırır. Eyni zamanda, Blokçeyn (Blockchain) texnologiyasının tətbiqi lizinq müqavilələrinin və əmlakın mülkiyyət tarixinin şəffaflığını artırır. Bu rəqəmsal integrasiya lizinq proseslərindəki əməliyyat risklərini azaldır, insan səhvlərini minimuma endirir və risk idarəetmə funksiyasının operativ səmərəliliyi yüksəldir.

Lizinq portfelinin ümumi dayanıqlığını təmin etmək üçün, sığorta və FinTech həllərindən əlavə, müqavilələrin özlərinin tənzimlənməsi mühüm rol oynayır. Maliyyə sabitliyini artıran əsas mexanizmlərdən biri girov təminatının strukturlaşdırılması və ya əlavə təminatların cəlb edilməsidir. Həmçinin, lizinq ödənişlərinin lizinq alanın pul vasitələrinin axınına uyğun olaraq çevik şəkildə fərdiləşdirilməsi kredit riskini azaldır. Müqavilə dayanıqlığını artıran digər effektiv mexanizm kovenantlar (xüsusi öhdəliklərin) tətbiqidir. Bu öhdəliklər lizinq alanın müqavilə müddətində müəyyən maliyyə göstəricilərini (məsələn, likvidlik əmsalını) qorumasını tələb edir. Bu tədbirlər lizinq verənə risklərin kəskinləşməsi baş verməzdən əvvəl müdaxilə etmək imkanı verir, beləliklə, lizinq əməliyyatlarının maliyyə etibarlılığı uzunmüddətli dövrdə gücləndirilir.

### **Azərbaycanda lizinq bazarında risk idarəetməsinin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri**

Azərbaycanda lizinq bazarı son illərdə dinamik inkişaf yolu keçsə də, onun risk profili yüksək sektor konsentrasiyası ilə səciyyələnir. Təhlillər göstərir ki, portfelin əsas hissəsi kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin ixtiyarında olan nəqliyyat və istehsal avadanlıqlarından ibarətdir. Bu struktur portfeli makro-iqisadi həssaslığa qarşı həssas edir; neft qiymətlərinin və valyuta məzənnələrinin kəskin dalğalanması kredit riskinin kəskin artmasına səbəb ola bilər. Mövcud risk idarəetmə sistemlərinin əksəriyyəti ənənəvi maliyyə hesabatlarına əsaslanır ki, bu da girovun dəyərinin real-vaxt rejimində izlənilməsi, eləcə də erkən xəbərdarlıq sistemlərinin yaradılması baxımından məhdudiyyətlər yaradır. Bu səbəbdən, lizinq şirkətləri risklərin passiv qeydiyyatından proaktiv proqnozlaşdırılması modelinə keçmək ehtiyacı duyurlar.

Lizinq fəaliyyəti zamanı sığorta mexanizmi təminat funksiyasını daşıyır və riskin transferi üçün əsas maliyyə vasitəsidir. Bununla belə, Azərbaycanın sığorta və lizinq tənzimləməsi arasında mövcud kəsişmə nöqtələrinin təhlili göstərir ki, hüquqi baza bəzi spesifik zəif nöqtələrə malikdir. Xüsusilə, lizinq predmetinin dəyər itkisi (amortizasiya) ilə bağlı riskin idarə olunması natamamdır. Sığorta hadisəsi reallaşanda ödənişin hesablanması adətən sığorta olunan aktivin (məsələn, texnikanın) cari bazar dəyərinə əsaslanır. Lakin lizinqverənin əsl itkisi onun müştəridən almalı olduğu əsas borc qalıq

məbləği ilə girovun dəyəri arasında mənfi fərqdır. Bu çatışmazlıq lizinq inistutlarını gözlənilməz maliyyə riskləri qarşısında qoyur. Bu boşluğu doldurmaq üçün “risk mühafizə zəmanəti” və ya “börə qalığının sığortası” kimi qabaqcıl sığorta məhsullarının tətbiqini hüquqi cəhətdən təşviq edən və tənzimləyən dəyişikliklər təklif olunur.

Lizinq sektoruna risk idarəetməsinin fundamental təkmilləşdirilməsi üçün rəqəmsal transformasiya əsas tələbdir. Kredit Riskini proqnozlaşdırmaq məqsədilə Maşın Öyrənməsi (ML) texnologiyalarına əsaslanan yeni nəsil skoring modellərinin integrasiyası zəruridir. Bu modellər ənənəvi maliyyə məlumatlarından fərqli olaraq, sənaye trendləri və makroiqtisadi göstəriciləri analiz edərək daha dəqiq defolt proqnozu verir. Eyni zamanda, Girov Riskini minimuma endirmək üçün Əşyaların İnterneti (IoT) həllərindən istifadə tövsiyə edilir. Lizinq predmetlərinə yerləşdirilən sensorlar vasitəsilə avadanlığın real-vaxt rejimində istifadəsi və texniki vəziyyəti izlənilir. Bu, həm girovun qorunmasını gücləndirir, həm də mümkün sui-istadə halları barədə lizinqverənə dərhal məlumat verir.

Lizinq şirkətləri və sığorta institutları arasında strateji əməkdaşlığın gücləndirilməsi riskin transferini optimallaşdırmaq üçün həlledicidir. Bu məqsədlə, məlumat mübadiləsi şəbəkəsi yaradılması prioritet təşkil edir. Bu platforma tərəflərə lizinq predmetləri üzrə zərər tezliyi və iddia tarixçəsi haqqında anonimləşdirilmiş məlumatları paylaşmaqla, həm risk qiymətləndirilməsinin dəqiqliyini artırır, həm də sığorta tariflərinin ədalətli təyin edilməsinə kömək edir. Eyni zamanda, integrasiya olunmuş Leasassurancə məhsulları tətbiq edilməlidir. Lizinq ödənişlərinə daxil edilmiş bu paketlər sığortanın ləvg edilməsi riskini aradan qaldırır və lizinqverənin maliyyə təhlükəsizliyini təmin edir. Yekun olaraq, sığorta hadisələrinin tənzimlənməsi üzrə vahid prosedur standartlarının qəbulu əməkdaşlığın effektivliyini və operativliyini xeyli artırır.

## **NƏTİCƏ**

Tədqiqat işi lizinq bazarında sığorta mexanizmlərinin və risklərin idarə olunması metodlarının nəzəri-metodoloji əsaslarını və tətbiqi istiqamətlərini hərtərəfli idarə etmişdir. İşin əsas məqsədi lizinq risklərinin təsnifatını aparmaq, sığortanın rolunu müəyyən etmək və Azərbaycan bazarı üçün kompleks strategiyaları irəli sürməkdən ibarət idi.

Təhlilin yekun nəticəsi odur ki, risklərin səmərəli idarə olunması üçün sığorta mexanizmləri, FinTech həlləri və çevik müqavilə şərtlərinin kompleks şəkildə tətbiqi zəruridir. Sığorta əsas risk transferi vasitəsi olsa da, rəqəmsal texnologiyalar (AI, ML) kredit riskinin proqnozlaşdırılmasının dəqiqliyini və sürətini əhəmiyyətli dərəcədə artırır.

Azərbaycan lizinq bazarının mövcud risk profilini nəzərə alaraq, aşağıdakı əsas təkliflər irəli sürülür:

1. **Sığorta bazarı:** Kredit Riskinin Sığortası kimi ixtisaslaşmış məhsulların tətbiqini stimullaşdıran normativ bazanın formalaşdırılması.

2. **Rəqəmsal Transformasiya:** Daxili ML- əsaslı skoring sistemlərinin və lizinq obyektlərinin real vaxt rejimində monitorinqi üçün IoT texnologiyalarının tətbiqi.

3. **Əməkdaşlıq:** Lizinq və sığorta institutları arasında risk məlumatlarının mübadiləsi və “**Çərçivə Siyasətinin**” (Master Policy) tətbiqi.

Bu tədbirlərin həyata keçirilməsi Azərbaycan lizinq bazarının maliyyə dayanıqlığını və milli iqtisadiyyatdakı əhəmiyyətini gücləndirəcək.

## ***İstifadə edilmiş ədəbiyyat:***

1. Hüseynov, E.R. (2022). Maliyyə Risklərinin İdarəedilməsi: Nəzəriyyə və Tətbiq. Bakı: Elm Nəşriyyatı.

2. Soltanova, A.V. (2020). Sığorta Bazarının Təhlili və Risklərin Transferi. Bakı: İqtisad Universiteti Nəşri.

3. Azərbaycan Respublikasının "Lizinq haqqında" Qanunu. (2001, 14 iyun, № 143-IIQ).

4. Azərbaycan Respublikasının "Sığorta fəaliyyəti haqqında" Qanunu. (2007, 25 dekabr, № 524-IIIQ).

5. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının (2023). Banklarda Risk İdarəetməsinə dair Tələblər.
6. Əhmədov, T., & Quliyeva, F. (2023). "Azərbaycan Lizing Bazarında Kredit Riskinin Skorping Metodları ilə Qiymətləndirilməsi." *Maliyyə və Kredit Jurnalı*, № 4, s. 45-60.
7. Mustafayev, İ. (2021). "Lizing Müqavilələrində Sığortanın Hüquqi Tənzimlənməsi Məsələləri." *Hüquqi Dövlət Jurnalı*, № 1, s. 88-100.
8. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı. (2024). *Maliyyə Bazarına Dair İllik Hesabat 2023*.
9. PwC (PriceWaterhouseCoopers). (2023). *Global Leasing Industry Survey: Risk and Digital Transformation*.

**N.S.Aliyeva**

*PhD in Economics, senior lecturer, Azerbaijan University of Architecture and Construction*  
ORCID 0000-0001-5845-8565

**S.H.Samadova**

*magistrant, Azerbaijan University of Architecture and Construction*

### **Insurance mechanisms and risk management in the leasing market**

#### **Abstract**

*Insurance mechanisms and risk management in the leasing market are of particular importance in ensuring financial security and maintaining economic stability. During leasing operations, various risks—market, financial, and legal—may arise. These risks generally occur in situations such as damage to the leased asset, failure of the client to fulfill obligations, and economic fluctuations. In such cases, insurance is considered the most effective tool to protect the interests of both the lessor and the lessee, which is why its implementation in the leasing sector is essential.*

*Insurance ensures the safety of the leased asset, increases trust between parties, and contributes to financial stability. Leasing companies cooperate with insurance institutions to prevent risks, analyze clients' financial capabilities in advance, and establish precautionary mechanisms to mitigate potential losses.*

*In Azerbaijan, the application of digital technologies in the leasing market and the adoption of international experience enable more effective risk management. This approach promotes the development of the leasing sector and has a positive impact on the country's overall economic stability.*

**Keywords:** *leasing, insurance mechanisms, risk management, financial stability, digitalization, international experience, economic security.*